

Теорія і практика сучасної психології

2019 р., № 5, Т. 2

Збірник наукових праць

виходить шість разів на рік

Головний редактор:

Зарицька В.В. – доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри практичної психології Інституту журналістики і масової комунікації Класичного приватного університету

Заступник головного редактора:

Іванцова Н.Б. – доктор психологічних наук, професор, професор кафедри практичної психології Інституту журналістики і масової комунікації Класичного приватного університету

Відповідальний секретар:

Гришина Т.А. – кандидат психологічних наук, доцент кафедри практичної психології Інституту журналістики і масової комунікації Класичного приватного університету

Редакційна колегія:

Ткач Т.В. – доктор психологічних наук, доцент, професор кафедри практичної психології Інституту журналістики і масової комунікації Класичного приватного університету

Міляєва В.Р. – доктор психологічних наук, доцент, завідувач науково-дослідної лабораторії культури лідерства Київського університету імені Бориса Грінченка

Солодухова О.Г. – доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри психології Донбаського державного педагогічного університету

Сущенко А.В. – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри управління навчальним закладом і педагогіки вищої школи Інституту управління Класичного приватного університету

Сущенко Т.І. – доктор психологічних наук, професор, професор кафедри управління навчальним закладом і педагогіки вищої школи Інституту управління Класичного приватного університету

Зубов В.О. – доктор філософських наук, доцент, професор кафедри практичної психології Інституту журналістики і масової комунікації Класичного приватного університету

Шмаргун В.М. – доктор психологічних наук, професор, професор, завідувач кафедри соціальної роботи та психології Національного університету біоресурсів і природокористування України

Шульженко Д.І. – доктор психологічних наук, професор, професор кафедри психокорекційної педагогіки Національного педагогічного університету ім. М.П. Драгоманова

Ковтун Р.А. – кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри практичної психології Інституту журналістики і масової комунікації Класичного приватного університету

Іноземні члени редакційної колегії

Вишневська В.П. – доктор психологічних наук, професор, професор спеціальної кафедри Державного закладу освіти «Інститут при-кордонної служби Республіки Білорусь» (м. Мінськ, Білорусь)

Lidia Lysiuk – доктор психологічних наук, доктор габілітований, професор кафедри педагогіки та психології Вищої школи економіки та інновацій у Любліні (м. Люблін, Польща)

Pawel Ostaszewski – доктор психологічних наук, професор, доктор габілітований, декан факультету психології Гуманітарно-соціального університету SWPS (м. Варшава, Польща)

Технічний редактор: Н. Ковальчук

Дизайнер обкладинки: А. Юдашкіна

ISSN 2663-6026 (Print)

ISSN 2663-6034 (Online)

Сайт видання:

www.tpsp-journal.kpu.zp.ua

Засновник:

Класичний приватний університет
Свідоцтво Міністерства юстиції України про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації Серія КВ № 17198-59688 від 27.10.2010 р.

Видавець:

Класичний приватний університет Свідоцтво Державного комітету інформаційної політики, телебачення та радіомовлення України про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції Серія ДК № 3321 від 25.11.2008 р.

Журнал включено до переліку фахових видань з психологічних наук згідно наказу Міністерства освіти і науки України від 24.10.2017 № 1413.

Журнал індексується в міжнародних наукометричних базах даних Index Copernicus International (Республіка Польща), Google Scholar.

Видання рекомендовано до друку та поширення через мережу Internet Вченою радою Класичного приватного університету (протокол № 3 від 27.11.2019 р.)

Усі права захищені.
Повний або частковий передрук і переклади дозволено лише за згодою автора і редакції.
При передрукуванні посилання на збірник наукових праць «Теорія і практика сучасної психології» обов'язкове.

Редакція не обов'язково поділяє думку автора і не відповідає за фактичні помилки, яких він припустився.

Адреса редакції:

Класичний приватний університет 69002, м. Запоріжжя, вул. Жуковського, 70Б.
Телефони/факс: +38 098 24 61 364.

Здано до набору 11.11.2019.
Підписано до друку 29.11.2019.
Формат 60×84/8. Цифровий друк. Наклад 150 пр.

ЗМІСТ

ПЕДАГОГІЧНА ТА ВІКОВА ПСИХОЛОГІЯ

<i>О. М. Амплєєва</i> АНАЛІЗ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ СТРАХУ У СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ _____	5
<i>О. Е. Анісімова</i> ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПЕДАГОГІЧНОЇ ВЗАЄМОДІЇ В УМОВАХ КОМУНІКАЦІЇ _____	10
<i>О. М. Басенко</i> ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОЯВУ СТРЕСУ ТА ЖИТТЄСТІЙКОСТІ У ДІТЕЙ І ПІДЛІТКІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО КОНФЛІКТУ _____	14
<i>С. І. Білозерська</i> ОСОБИСТІСНА ЗРІЛІСТЬ ЯК УМОВА ПРОФЕСІЙНОГО ЗРОСТАННЯ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА _____	20
<i>Р. М. Білоус, І. С. Саннікова</i> ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ТРИВОЖНОСТІ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ _____	25
<i>К. І. Брагіна</i> ГУБРИСТИЧНА МОТИВАЦІЯ У СТРУКТУРІ МОТИВАЦІЙНОГО ПРОФІЛЮ ОСІБ ЛІТНЬОГО ВІКУ _____	29
<i>О. С. Галата</i> ПСИХОДІАГНОСТИКА ЗАВЗЯТОСТІ В НАВЧАЛЬНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ШКОЛЯРІВ ТА СТУДЕНТІВ _____	33
<i>В. М. Гусак</i> СТРУКТУРНО-ФУНКЦІОНАЛЬНА МОДЕЛЬ ПРОФЕСІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ СОЦІАЛЬНОГО ПРАЦІВНИКА _____	41
<i>Н. Ю. Діомідова</i> ЕМОЦІЙНІ КОРЕЛЯТИ ПРОСОЦІАЛЬНОЇ МОТИВАЦІЇ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ _____	48
<i>І. В. Ендеберя</i> ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИХ УМОВ ОСОБИСТІСНОГО САМОВИЗНАЧЕННЯ ПІДЛІТКІВ ІЗ ДЕЛІНКВЕНТНОЮ ПОВЕДІНКОЮ _____	53
<i>Л. О. Жданюк, С. В. Лукова</i> ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ МОТИВАЦІЇ ДОСЯГНЕНЬ У ПІДЛІТКІВ-СПОРТСМЕНІВ _____	58
<i>В. В. Зарицька, О. С. Козарик</i> ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ САМОВИЗНАЧЕННЯ ОСОБИСТОСТІ У ЗНАЧУЩИХ СФЕРАХ ДІЯЛЬНОСТІ _____	67
<i>О. В. Казаннікова</i> ПСИХОЛОГІЧНИЙ СУПРОВІД МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ІЗ НЕВРОТИЧНИМ РОЗЛАДОМ _____	73

<i>Т. О. Костіна</i> КОНЦЕПЦІЯ Ч. ПІРСА ЩОДО ФОРМУВАННЯ ПЕРЕКОНАНЬ ТА ЇЇ ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ СФЕРИ ГЕНДЕРНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ	78
<i>Н. Л. Крива</i> ОСОБЛИВОСТІ ПРОЯВУ ДОВІРИ ДИТИНИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ДО СОЦІАЛЬНОГО ОТОЧЕННЯ	83
<i>Л. М. Леженіна</i> ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ СТАВЛЕННЯ ДО НАВЧАННЯ ТА ЗДОРОВ'Я КУРСАНТІВ ПЕРШОГО Й ВИПУСКНОГО КУРСІВ	88
<i>Е. А. Лупекина, Ю. А. Короленко</i> ОСОБЕННОСТИ ПРОЯВЛЕНИЯ ЗАВИСТИ У ПОДРОСТКОВ, ОСТАВШИХСЯ БЕЗ ПОПЕЧЕНИЯ РОДИТЕЛЕЙ	94
<i>Н. І. Миропольцева</i> РОЗВИТОК ОСОБИСТОСТІ ПІДЛІТКА ШЛЯХОМ КОРЕКЦІЇ ЙОГО РОЛЬОВОЇ ПОВЕДІНКИ ПІД ЧАС ЗАНЯТЬ СПОРТИВНИМ ТУРИЗМОМ	99
<i>С. С. Митрофанова</i> ПСИХОСЕМАНТИЧНА СТРУКТУРА ПРОФЕСІЙНОГО ОБРАЗУ «Я» СТУДЕНТІВ В УМОВАХ ЗДОБУТТЯ ДРУГОЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ	104
<i>Л. П. Міщиха</i> КРЕАТИВНІ ПСИХОТЕХНОЛОГІЇ ЯК УМОВА РОЗВИТКУ ТВОРЧОГО МИСЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ СТУДЕНТА	110
<i>О. О. Олійник</i> ДОСЛІДЖЕННЯ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ РІВНЯ ДОМАГАНЬ І САМООЦІНКИ ОСОБИСТОСТІ В ПРОЦЕСІ ВИРІШЕННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИХ ЗАВДАНЬ	116
<i>О. С. Пономарьов, А. І. Черкашин</i> ОСОБИСТІСНИЙ РОЗВИТОК ЛІДЕРА В ПРОЦЕСІ ВИХОВАННЯ	121
<i>М. В. Саврасов</i> СТИСЛА ПСИХОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА МЕТАМНЕМІЧНОЇ АКТИВНОСТІ СУБ'ЄКТА НАВЧАЛЬНО-ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	128
<i>Ю. О. Сіденко, О. Г. Стасько, О. Ю. Франчук</i> МЕТОДОЛОГІЯ ТА РЕЗУЛЬТАТИВНІСТЬ ГЛИБИННОГО ПІЗНАННЯ ПЕРИНАТАЛЬНОЇ СИМВОЛІКИ У ПРОЦЕСІ АКТИВНОГО СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО ПІЗНАННЯ (АСПП)	133
<i>О. А. Столярчук, О. П. Сергєєнкова</i> РОЛЬ РЕФЛЕКСИВНОСТІ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ У ПЕРЕЖИВАННІ КРИЗ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ	138
<i>Я. В. Сухенко</i> ОСОБИСТІСНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ЯК БАЗОВИЙ ВИМІР ОСОБИСТІСНОГО РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОГО ПРАЦІВНИКА	145
<i>О. П. Таран</i> МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ МОВНОЇ КАРТИНИ СВІТУ ДІТЕЙ 5–7 РОКІВ	152
<i>Д. М. Туркова</i> МОВНА СВІДОМІСТЬ ТІЛЕСНОГО Я	157

<i>І. В. Чайка</i> ЗАРУБІЖНИЙ ПІДХІД У ВИВЧЕННІ ПРОБЛЕМИ САМОАКТУАЛІЗАЦІЇ ВЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ _____	163
<i>О. О. Щербакова</i> ДІАГНОСТИКА ОСОБИСТІСНОЇ ГАРМОНІЙНОСТІ В ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ: ОПИТУВАЛЬНИК ООГ – П _____	169

ПСИХОЛОГІЯ ДІЯЛЬНОСТІ В ОСОБЛИВИХ УМОВАХ

<i>Н. Є. Афанасьєва, Я. О. Опанасенко</i> ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ МОТИВАЦІЇ ПРАЦІВНИКІВ ДСНС УКРАЇНИ _____	176
<i>Н. Є. Афанасьєва, Н. О. Світлична, І. Ю. Остополець, І. Г. Табачник</i> ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ МОТИВАЦІЇ НА РІЗНИХ ЕТАПАХ ПРОФЕСІОГЕНЕЗУ _____	181
<i>О. С. Ваєринів</i> ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ЕМПАТІЇ ТА ГОТОВНОСТІ ДО РИЗИКУ У МАЙБУТНІХ РЯТУВАЛЬНИКІВ _____	187
<i>Т. О. Кучеряєва</i> СПЕЦИФІКА СТИЛЬОВОЇ САМОРЕГУЛЯЦІЇ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ЯК ОСНОВА ЇХНЬОЇ НАДІЙНОСТІ У СКЛАДІ ТАНКОВИХ ЕКІПАЖІВ _____	191
<i>В. І. Мозговий</i> РОБОТА ПСИХОЛОГА ІЗ СІМ'ЯМИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ, ЩО ВИКОНУЮТЬ ЗАВДАННЯ ЗА ПРИЗНАЧЕННЯМ _____	198
<i>Перелигіна Л. А., Балабанова К. В.</i> ПРОФЕСІЙНА ЖИТТЄЗДАТНІСТЬ ЯК ПСИХОЛОГІЧНИЙ ПРЕДИКТОР СТАНОВЛЕННЯ Й РОЗВИТКУ ФАХІВЦЯ _____	204

ПОЛІТИЧНА ПСИХОЛОГІЯ

<i>О. М. Скнар</i> РОЗВИТОК ГРОМАДЯНСЬКОЇ САМОСВІДОМОСТІ МОЛОДІ ЯК ШЛЯХ ДО НАБУТТЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ _____	210
---	-----

УДК 159.964

DOI <https://doi.org/10.32840/2663-6026.2019.5-2.24>**Ю. О. Сіденко**кандидат психологічних наук,
викладач кафедри психології, глибинної корекції та реабілітації
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького**О. Г. Стасько**кандидат психологічних наук,
доцент кафедри психології, глибинної корекції та реабілітації
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького**О. Ю. Франчук**старший викладач кафедри психології, глибинної корекції та реабілітації
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

МЕТОДОЛОГІЯ ТА РЕЗУЛЬТАТИВНІСТЬ ГЛИБИННОГО ПІЗНАННЯ ПЕРИНАТАЛЬНОЇ СИМВОЛІКИ У ПРОЦЕСІ АКТИВНОГО СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО ПІЗНАННЯ (АСПП)

Статтю присвячено дослідженню актуальної теоретико-методологічної проблеми – пошуку шляхів глибинного пізнання психологічного змісту перинатальної символіки, яка опрідметнена засобами репрезентації майбутніх психологів у груповому психокорекційному процесі активного соціально-психологічного пізнання (АСПП). Ця наукова робота здійснена у психодинамічній парадигмі, яка своєю чергою синтезує психоаналітичний, феноменологічний, гуманістичний та інші підходи до пізнання психіки суб'єкта. Висвітлення кількісних результатів дослідження підтверджує, що діагностико-корекційний процес у групах АСПП відкриває суб'єкту можливості для саморозвитку, усвідомити смислові аспекти конфліктогенності власної психіки, особливо ті, які породжені фіксаціями перинатального періоду, і реконструювати відповідну енергію у прогресивному векторі (із «мортідо» у «лібідо»).

Стаття звертає увагу на факт мимовільної активності перинатальних факторів, які «просяться на поверхню», долаючи сюжетно-тематичні (авторські) смисли репродукції. Тобто перинатальна символіка носить архетипний характер, який апріорі ставить інтенціонально-емотивну орієнтацію (заряд енергії), що має когнітивну підпорядкованість. Перинатальні проблеми суб'єкта проявляються в суперечливих тенденціях – до об'єктування і водночас до створення таємниці, що вказує на наявність її едіпальної складової частини, пізнання якої потребує психоаналізу в багаторівневному, порційно-поступальному процесі діагностики в єдності з корекцією.

У роботі доведено дослідну значущість візуалізованої репрезентації психіки майбутніх психологів у пізнанні перинатальної символіки, яка каталізується слідовими ефектами психіки та дитячими фіксаціями у домовний період розвитку, які деструктують особистісні передумови фахового становлення психолога; вплив перинатальних слідових фіксацій на життєдіяльність та особистісні пара-метри професійного зростання психолога-практика.

У статті стверджується, що перинатальний період відіграє провідну роль у виникненні деструкцій поведінки суб'єкта, що є вкрай небажаним для майбутнього психолога, у фахові обов'язки якого входить адекватне відображення ситуації «тут і зараз», що задає результативність взаємодії з іншою людиною. Майбутній психолог у групах АСПП набуває інструментів до особистісного зростання, перспектив саморозвитку, а психіку пізнає не лише теоретично, а на власному рефлексивному досвіді глибинного самоаналізу, який відкриває можливості особистісного і професійного новостановлення.

Ключові слова: символ, свідоме, несвідоме, самопрезентація, психокорекція.

Постановка проблеми. Огляд наукової літератури фіксує розмаїття методичних підходів до досліджень перинатального періоду розвитку (ЛСД-терапія, аналіз сновидінь, фантазій тощо). Водночас малорозкритою залишається проблема слідових ефектів, фіксацій, які зберігають енергетичну потентність та впливають на поведінку особи впродовж її життя. Пізнання перинатальної

символіки у візуалізованій репрезентації суб'єкта припускає використання глибинно-орієнтованих методів дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема внутрішньоутробного періоду привертала увагу багатьох дослідників із різних галузей науки і практики. У зарубіжних країнах розвиток перинатології пов'язаний як із діяльністю

лікарів-новаторів, що шукали нові шляхи вдосконалення акушерства (Ф. Ламазе [1], Дж. Дік-Рід [2] та ін.), так і з виникненням психоаналізу (З. Фрейд [3], А. Фрейд [4], М. Айнсворт [5], Дж. Боулбі [6], Д. Віннікотт [7], С. Гроф [8], М. Кляйн [9], О. Ранк [10] та ін.). Враховувались дослідження вітчизняних учених, що зорієнтовані на вивчення психіки підкорена єдиному генеральному механізмові – людини на ранніх етапах онтогенезу в контексті особистісного розвитку дитини (З. Карпенко [11], В. Москалець [12], О. Паркулаб [13] та ін.). Доводиться, що перинатальний період є унікальним періодом, який залишає сліди, що синтезуються у фіксаціях, які мають вплив на подальше життя людини.

Мета статті – розкрити психодинамічні основи АСПП, його методів, які пов'язані з об'єктивуванням цілісності психіки у її свідомих та несвідомих проявах; визначити основні психологічні показники результативності психокорекційного процесу із застосуванням візуалізованої репрезентації.

Виклад основного матеріалу. Стаття виконана у руслі психодинамічної парадигми, яка враховує універсальність законів функціонування психіки, що розробляється академіком НАПН України Т. Яценко. Психодинамічна парадигма спирається на розуміння цілісності психіки з урахуванням особливостей специфіки та автономії сфер свідомого та несвідомого; «голографічну будову несвідомого; мимовільну активність суб'єкта (за якої окремі елементи психічного втілюють сутність цілого), процесуальну діагностику, що є основою глибинного пізнання» [14, с. 30].

Психодинамічна парадигма на основі багаторічної діагностико-корекційної практики засвідчила, що психіка цілісна за наявності функціональних відмінностей та автономії сфер свідомого та несвідомого. Отже, психодинамічний підхід спирається на: голографічну будову несвідомого; мимовільну активність суб'єкта (за якої окремі елементи психічного втілюють сутність цілого), процесуальну діагностику, що є основою глибинного пізнання [15]. У контексті глибинного пізнання важливим є доповнення лінійними взаємозалежностями структури психіки, введене в науку З. Фрейдом: Супер-Его, Его, Ід (див. рис. 1). Модель внутрішньої динаміки психіки (далі – Модель) включає не лише функціональний дуалізм (свідоме↔несвідоме), але й відкриває шляхи дослідження психіки в її цілісності за допомогою введення «невидимого горизонту» та «імплицитного порядку», які об'єднують обидві сфери. Взаємозв'язки двох сфер (свідоме↔несвідоме) можна окреслити такими категоріями: ізоморфізм і гомоморфізм (за вертикаллю); симетрія та асиметрія (різноспрямованість) – стрілки 1–2 і 5–6 (рис. 1). Інтегративну функцію психологічних захистів на Моделі відо-

бражає еліпс, що вказує на їх всеосяжність завдяки одночасній приналежності до свідомого і несвідомого. Зауважимо, що захист є інтегративним, диспозиційним утворенням, що має багатоврівневу структуру, яка включає когнітивний, емотивний і поведінковий аспекти. Захисна система «від слабкості до сили» [16].

Теоретичний розвиток психодинамічного підходу спирається на результати діагностико-корекційної практики за методом активного соціально-психологічного пізнання (далі – АСПП). Цьому сприяє також інтеграція наукових здобутків у психодинамічній парадигмі з іншими науками, зокрема, квантовою фізикою (Д. Бом [17], Н. Бор [18], А. Ейнштейн [19] та ін.), фізіологією (П. Анохін [20], Н. Бернштейн [21]), хімією (І. Пригожин [22]). У сукупності вони розширюють розуміння психічного в його універсальності та єдності законів, яким підпорядковані як духовні, так і матеріальні аспекти світу, в якому народжується, розвивається людина.

Найістотношою відмінністю психодинамічного підходу до пізнання психіки в її цілісності є орієнтація на такі прийоми візуалізації психічного, які сприяють цілісному виявленню психіки суб'єкта. Для цього ми керуємось відповідним принципом додатковості пізнання психіки. Принцип додатковості введений основоположником квантової фізики – Н. Бором для подолання бар'єру в розумінні єдиної фізичної реальності у ньютонівському і квантовому її сприйнятті. Цей принцип не суперечить тому, що механічні (предметні) і квантові (ідеальні) об'єкти мають бути описані у різних дослідно-експериментальних ситуаціях із використанням відповідної термінології [15].

З позиції психодинамічної теорії принцип додатковості може бути реалізований у психології шляхом введення двох принципів, орієнтованих на специфіку суб'єктивної реальності психічного – принципу невід'ємності свідомої сфери від несвідомої та принципу «із іншого». Перший принцип націлює увагу на те, що дві сфери психіки не лише взаємопов'язані, але і неявно приналежні до самого процесу формування іншої сфери. Якщо це так, то між ними є латентно-інформаційна обізнаність, яка обмежена у свідомій сфері. Вводячи принцип невід'ємності Т. Яценко пише, що «в конкретному акті спонтанної поведінки суб'єкта незмінно присутня дієвість як свідомої, так і несвідомої сфер психіки» [14, с. 115]. Метод АСПП націлений не на свідоме і не на несвідоме у їх окремоті, а на лінію їх дотичності один до одного, що умовно можна назвати «горизонтом». Функціональна невід'ємність підструктур психіки означає, що свідоме не існує без несвідомого, і навпаки, не було б свідомого – не було б і категорії несвідомого.

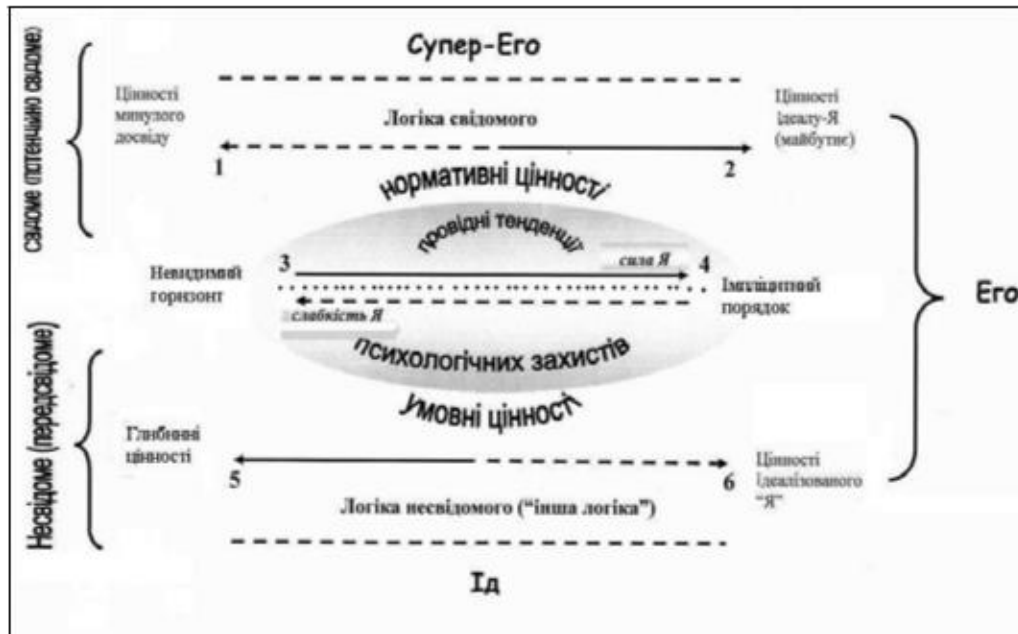

Рис. 1. Модель внутрішньої динаміки психіки

Принцип «із іншого» орієнтує пізнавальний процес на врахування особливостей несвідомої сфери в її функціональній асиметричності стосовно сфери свідомого у разі їх взаємовпливу одна на одну. Укажемо основні положення принципу «із іншого» [13]: незворотність (неповторність) спонтанної активності суб'єкта; взаємозв'язок у психіці «зворотних» і «незворотних» у часі процесів; існування неусвідомлюваного в симультантності взаємозв'язку часу і простору; залежність особливостей візуалізації (репрезентації) як від внутрішніх (провідних) детермінант, так і від пропонованих засобів (пісок, глина, камені тощо); участь архетипів у перекодуванні «іншого» в явне у вияві інваріантності поведінки та ін.

Дослідження результативності глибинного пізнання перинатальної символіки у процесі (АСПП) розкрито через три показники: загальні результати, які отримують учасники груп АСПП, індивідуальні результати, які одержані завдяки особистісній психокорекції, та формалізовані показники, які презентують динаміку емоційних станів і тенденцій у поведінці. Для визначення формалізованих результатів АСПП вимірювалися рівень тривожності та рівень мотивації до успіху учасників дослідження, чому відповідають використані тестові методики: шкала самооцінки рівня особистісної тривожності (розробка Ч. Спілбергера, адаптація Ю. Ханіна), методика діагностики особистості на мотивацію до успіху (Т. Елерса) [23].

Дослідження проводилося упродовж 2014–2017 років. У ході дослідження було сформовано репрезентативну вибірку студентів (238 осіб), на

основі якої було створено експериментальну групу, що становила 119 осіб, та контрольну – 119 осіб. До складу експериментальної групи входили студенти 1 курсу (2014 р.) Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького, що навчалися за спеціальностями «Практична психологія» та «Психологія», які проходили заняття за методом АСПП. До складу контрольної групи входили студенти 1 курсу (2014 р.) Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького, що навчалися за спеціальністю «Соціальна педагогіка» і не проходили до групи АСПП. Експериментальна і контрольна групи складались з осіб віком від 17 до 25 років. В експериментальній і контрольній групах у 2014 і 2017 роках було проведено тестування за шкалою самооцінки рівня тривожності С. Ханіна і за методикою діагностики особистості на мотивацію до успіху Т. Елерса.

Статистичний аналіз результатів дослідження (за вказаними методиками) в експериментальній і контрольній групах було проведено за допомогою непараметричного G-критерію знаків. Вирішувалася задача оцінки достовірності зсуву у значеннях досліджуваних ознак. За шкалою самооцінки рівня тривожності (розробка Ч. Спілбергера, адаптація Ю. Ханіна) в експериментальній групі було отримано такі результати: «нульових» зсувів – 16 (між вимірами у 2013 і 2017 роках); «типових» зсувів (у бік зменшення тривожності) – 94; «нетипових» зсувів (у бік збільшення тривожності) – 9. Таким чином, емпіричне значення критерію (Гемп.=9) менше за відповідне критичне значення (Gкрит.=37). Гемп.=9 < Gкрит.=37 (p < 0,01).

Отримані результати тестування дають змогу зробити висновок про те, що зменшення тривожності студентів спеціальностей «Практична психологія» та «Психологія» внаслідок проведеної психокорекційної роботи є статистично достовірним ($p < 0,01$).

За методикою діагностики особистості на моти-вацію до успіху Т. Елерса (в частині визначення помірко-вано високого рівня мотивації) в експери-ментальній групі було отримано такі результати: «нульових» зсувів – 24 (між вимірами у 2013 і 2017 роках); «типових» зсувів (у бік збільшення помірко-вано високого рівня мотивації) – 89; «нети-пових» зсувів (у бік зменшення помірко-вано високого рівня мотивації) – 6. Таким чином, емпіричне значення критерію Гемп.=6. Гемп.=6 < Gкрит.=35 ($p < 0,01$).

Отримані результати тестування дають змогу зробити висновок про те, що збільшення помірко-вано високого рівня мотивації до успіху у студентів спеціальностей «Практична психологія» та «Психологія» (внаслідок проведеної психокорекційної роботи) є статистично достовірним ($p < 0,01$).

У контрольній групі студентів спеціальності «Соціальна педагогіка» статистично значимих змін у рівнях тривожності та мотивації до успіху (між вимірами у 2014 і 2017 роках) зафіксовано не було.

Виявлення відмінностей у рівні досліджува-них ознак (високий рівень тривожності і помірко-вано високий рівень мотивації до успіху) між студентами спеціальностей «Практична психо-логія» та «Психологія» і студентами спеціальності «Соціальна педагогіка» здійснювалось за допомо-гою багатофункціонального ф-критерію (кутового перетворення Фішера).

Критичні значення ф-критерію: фкрит.=1,64 ($p < 0,05$)
фкрит.=2,31 ($p < 0,01$).

Отримані результати тестування і їх подальша статистична обробка, проведена за допомо-гою кутового перетворення Фішера, дають змогу зробити такі висновки: студенти першого

курсу спеціальностей «Практична психологія» та «Психологія» за високим рівнем тривожно-сті статистично достовірно переважають сту-дентів першого курсу спеціальності «Соціальна педагогіка» ($p < 0,01$); студенти п'ятого курсу спеціальності «Соціальна педагогіка» за висо-ким рівнем тривожності статистично достовірно переважають студентів п'ятого курсу спеціальностей «Практична психологія» та «Психологія» ($p < 0,01$); за помірко-вано високим рівнем моти-вації до успіху студенти першого курсу спеціальностей «Практична психологія» та «Психологія» не мають статистично достовірних відміннос-тей від студентів першого курсу спеціальності «Соціальна педагогіка»; за помірко-вано висо-ким рівнем мотивації до успіху студенти п'ятого курсу спеціальностей «Практична психологія» та «Психологія» статистично достовірно пере-важають студентів п'ятого курсу спеціальності «Соціальна педагогіка» ($p < 0,01$).

Вищезазначений статистичний аналіз дово-дить ефективність психокорекційних занять за методом активного соціально-психологіч-ного пізнання. Результати дослідження пока-зують, що проходження занять із групової психокорекції знижує рівень особистісної три-вожності та підвищує мотивацію особистості до успіху. Відбувається нівелювання особистісних деструкцій та оптимізація функціонування пси-хіки у її цілісності.

Висновки і пропозиції. Діагностично-корекційний процес у групах АСПП дає змогу суб'єкту розширити самосвідомість, виявити смислові аспекти конфліктогенності власної психіки, особливо ті, які породжені фіксаці-ями перинатального періоду, і реконструювати для себе відповідну енергію в прогресивному устремлінні (з «мортідо» в «лібідо»). Сказане вище ставить перед нами додаткові задачі та окреслює перспективи подальшого дослідження особливостей «захисного» синтезу смисло-вих параметрів детермінант перинатального періоду в просоціально-професійну канву життя дорослої людини.

Таблиця 1

Кількість студентів спеціальностей «Практична психологія» та «Психологія» і студентів спеціальності «Соціальна педагогіка», у яких було зафіксовано помірко-вано високий рівень мотивації до успіху у 2013 і 2017 роках

2013 рік				2017 рік			
Студенти спеціальностей «Практична психологія» та «Психологія»		Студенти спеціальності «Соціальна педагогіка»		Студенти спеціальностей «Практична психологія» та «Психологія»		Студенти спеціальності «Соціальна педагогіка»	
Абсол. к-сть	Віднос. к-сть	Абсол. к-сть	Віднос. к-сть	Абсол. к-сть	Віднос. к-сть	Абсол. к-сть	Віднос. к-сть
10	8,4%	8	6,7%	17	14,3%	6	5%
$\phi=0,49$				$\phi=2,51$			

Література:

- Lamaze F., Vellay P. L'Accouchement sans douleur par la méthode psychophysique. *Gazette médicale de France*, 1952. P. 1445–1460.
- Дик-Рид Грентли. Роды без страха. Москва, 2011. 384 с.
- Фрейд З. Введение в психоанализ : лекции. Санкт-Петербург, 2007. 384 с.
- Фрейд А. Эго и механизмы защиты. Москва, 2003. 256 с.
- Ainsworth M.D. S. An ethological approach to personality development. *American Psychologist*. 1991, Vol. 46. P. 333–341.
- Боулби Дж. Привязанность. Москва, 2003. 477 с.
- Винникотт Д.В. Маленькие дети и их матери. Москва, 1998. 80 с.
- Гроф С. За пределами мозга / перевод с английского. Москва, 1993. 504 с.
- Кляйн М. Психоаналитические труды. В 7 т. Т. 2. *Любовь, вина и репарации и другие работы 1929–1942 гг.* Ижевск, 2007. 386 с.
- Ранк О. Бессознательное и формы его проявления. *Психоанализ и русская мысль*. Москва, 1994. С. 23–97.
- Карпенко З. Онтологічне обґрунтування аксіологічної персонології. *Психологія особистості*. Івано-Франківськ, 2011. № 1. С. 182–190. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/По_2011_1_24.
- Москалец В.П., Колтунович Т.А. Психічне вигорання – реальність чи вигадка? *Практична психологія та соціальна робота*. Київ, 2012. № 1 (154). С. 58–66.
- Паркулаб О.Г. Пізнання мови архетипів як основа співтворчості людини й навколишнього світу. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 12: Психологічні науки*. Київ, 2013. Вип. 40. С. 204–207. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_012_2013_40_38.
- Яценко Т.С. Самодепривація психіки та дезадаптація суб'єкта : монографія. Київ, 2015. 280 с.
- Яценко Т.С. Методологія глибинно-коррекційної підготовки психолога. Днепропетровськ, 2015. 396 с.
- Яценко Т.С. Проблема глибинного пізнання психіки суб'єкта в візуалізованій самопрезентації. *Психотерапія*. 2012. № 10. С. 22–30.
- Бом Д. Причинність і випадковість в сучасній фізиці. Москва, 1959. 249 с.
- Бор Н. Атомна фізика і людське пізнання. Москва, 1960. 151 с.
- Эйнштейн А. Принцип відносності. Москва, 1922. 80 с.
- Анохин П.К. Избранные труды. Кибернетика функциональных систем. Москва, 1998. 290 с.
- Бернштейн Н.А. Физиология движений и активность. Москва, 1990. 496 с.
- Пригожин И., Стенгерс И. Порядок из хаоса: Новый диалог человека с природой. Москва, 1986. 432 с.
- Сіденко Ю.О. Глибинне пізнання перинатальної символіки шляхом аналізу візуалізованої репрезентації майбутнього психолога : дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук : спец. 19.00.07 «Педагогічна та вікова психологія». Івано-Франківськ, 2017. 508 с.

Sidenko Yu. O., Stasko O. H., Franchuk O. Yu. Methodology and results of depth cognition of perinatal symbols in the process of active social psychological cognition (ASPC groups)

The article presents the theoretical and methodological fundamentals of depth cognition, which is based on the spontaneous and involuntariness of behaviour, precision of a procedural diagnosis that is implemented in association with psycho-correction. The author's portrayal of perinatal symbols and spontaneous choice of art works copies (from a range of presented works), which have revealed elements of genital symbolism serve a hint towards a issue of "perinatal" period of formation of the subject's psyche. The proof of imperative effectualness of perinatal factors has objectified through the dialogical diagnostic-correctional process of depth cognition of the psyche. Consequently, the most significant finding of the dissertation is the fact that perinatal symbolism with its semantic parameters is not presented to the respondent's consciousness directly. Thus, it requires multilevel procedure of depth cognition.

A perinatal period possesses the power to influence formation of an individual problem of a subject (internal contradictions of the psyche) despite the mnemonic amnesia of the period. Such kind of understanding of perspectives in cognition of perinatal symbolism prompted a research initiative of conducting dialogical psychoanalysis of the process of self-presentation performed by prospective psychologists. Research took into account the fact that the tendencies of the unconscious in interaction with the conscious are latent; therefore, manifestations of representatives' semantic parameters need a psychologist's dialogical interaction with a participant.

Data obtained clarifies the impact of the perinatal period of the psyche development on the direction of involuntary motives towards the visualisation. The final interpretations of empirical material should cover objectified visualizations (representatives) of a subject as well as results of verbal dialogical interactions (psychologist-respondent).

Owing to training in groups of Active Social Psychological Cognition (ASPC groups), a prospective psychologist acquires capability of personal growth because of development of reflective cognition and social perceptive intelligence.

Key words: symbol, conscious, unconscious, selfpresentation, psyche-correction.

НОТАТКИ